

Allt vetande startar hos oss själva. För Varpu Löyttyniemi börjar processen med förundran. Med stöd i Luce Irigarays begrepp skillnad och den andre skriver hon om självbiografiska intervjudata. Att med kärlekens språk skriva till någon, inte om någon, är en metod som prövas för att kunna tänka skillnad och låta den andra vara en annan, att inte tvinga in kunskapen i en gemensam kod.

VEM ÄR DU?

Förundran som forskningsmetod

VARPU LÖYTTYNIEMI

Till Marjatta

Har det hänt dig någon gång att du träffar en människa som du inte känner sedan tidigare och som du träffar av en slump eller av något annat skäl och som ger dig de ord som du behöver för att bli du? Det hände mig när jag intervjuade dig för min studie om allmänläkares berättelser och identitet. Tro mig, jag ska bara ta en omväg för att återkomma till ämnet, frågan om berättelse och identitet och även temat läkarskap. Eller är det den rakaste vägen till dina ords mening som går mot mig, återvänder till mig från vårt möte utan att jag med tankar eller begrepp försöker mig på vetskap om dig? Det är så jag förstår filosof Luce Irigarays diskussion om identitet: om jag vill att vi, du och jag, ska förbli två olika identiteter, två olika sätt att vara i våra kroppar och i den värld och det språk vi delar, så ska jag öppna mig mot dig och lyssna på dig där vi träffas och sedan dra mig tillbaka till mig själv med dina förunderliga ord som en gåva från dig. Tillbaka till min egen identitet som jag känner så väl från förr, mina rytmer och min stil, men som jag inte har, som inte finns i mig, utan i framtiden och med dig.¹

Jag skriver den här artikeln, till dig, för att jag måste skriva, jag vill bli. Samtidigt skriver jag på ett sätt och med en stil som jag i mitt konkreta forskningsarbete hoppas tillämpar Irigarays, och många andras, metateoretiska och filosofiska idéer kring det dialogiska kunskapssökandet² och det intersubjektiva

identitetsblivandet. När jag skriver yttrar jag mig i texten som kunskapens dialogiska och materiella subjekt och villkor. Texten kan då tänkas bli feministisk i och med att jag bryter och prövar både den vetenskapliga metodens och det vetenskapliga skrivandets ideal av neutralitet.³ Ur ett perspektiv utmanar jag den moderna vetenskapens maskulina premisser;⁴ ur en annan därtill anknuten vinkel vill jag se mig höra ihop med de filosofer

Människors berättelser är just till för att ge mening till vår oförutsägbara och för evigt föränderliga existens, våra livs öppenhet, tidens många lager.

och naturvetare som förstår tiden som en öppning mot framtiden, som tillblivelse.⁵ Har man denna förståelse, är både vetarens och forskningsobjektets identiteter (vare sig det handlar om en intervjuperson eller ett objekt i den fysikaliska världen) alltid i-tillblivelse, i en process där tiden ständigt odlar dem med det som är nytt, oförutsägbart och överraskande. Man kan inte beskriva dem eller relationen mellan dem objektivt och oberoende av vetarens egna processer. Gör man så, missar man både sin egen och den andras tidsmässiga, dynamiska natur.⁶ Irigaray menar att vi kan närma oss den andra personen genom mötet i tiden, och det intersubjektiva mötesrummet mellan två personer kan skapas av ord. Dessa ord som jag nu gör ett allvarligt vetenskapligt försök att skriva, språk som är till för att

talas mellan två, syftar inte till objektivitet eller entydighet. Däremot uttrycker de min kroppsliga, själsliga identitet för dig på ett sätt som lämnar mig och dig öppna mot varandra, mot mina (läsares) nya tolkningar, mot framtiden.

Inom det medicinska forskningsfältet är ett sådant metateoretiskt motiverande av metoder sällsynt, och du, Marjatta, undrar säkert över mina analytiska förhållanden. Dessutom menar Karin Widerberg att det är sällsynt även inom sociologisk forskning att man tillämpar sina (meta)teorier i det analytiska forskningsarbetet.⁷ Hon skriver om minnesarbetet som en metod för att tolka kollektivt; jag skriver (om) förundran som sker mellan två. Vi delar ambitionen att visa hur våra metodval får konsekvenser för de identiteter vi utforskar och för oss som forskar. Marjatta, jag vill inte beskriva ditt läkarskap oberoende av mina metoder, mina vägar till kunskap.⁸ Däremot vill jag skriva min artikel på ett sätt som får både din läkaridentitet och min kunskap att bli till.

Jag skriver vårt möte som tillblivelsens tiderum eller kronotop som är Mikhail Bakhtins begrepp för tidens och rummets oskiljaktighet i levda och berättade processer. Mötet är inte mellanrummet i sig, det är mellanrummet eftersom vi kan bli till där; det förflutnas, nuets och framtidens erfarenhetsnivåer står öppna för varandra där, minnena och nuet möts i berättelsen.⁹ Människors berättelser är just till för att ge mening till vår oförutsägbara och för evigt föränderliga existens, våra livs öppenhet, tidens många lager.¹⁰ När Linda Martín Alcoff gör sitt utkast

till kunskap och sanning i tillblivelsens anda, skriver hon om ”truth talk”, som inte representerar livet och världen i fakticitetens konventionella betydelse, utan är meningsbärande ord för levt liv, för erfarenhet, minnen, historia och deras diskursiva, sociala situation och materiella villkor.¹¹ Sanningen, precis som den personliga sanning som uppstår i och med att livets händelser blir meningsfulla via berättelsen¹², skapas om och om igen av historia, nuets visdom och det överraskande som framtida möten bjuder på.

Vilken lycklig slump det var att jag råkade intervjuja just dig!

Öppnanden

På våren 2005 sökte jag efter allmänläkare och hälsovårdscentralläkare¹³ till mina intervjuer, och en arbetskollega som kände dig föreslog att jag skulle ringa dig. Du ville gärna delta men oroade dig för en sak som du ville diskutera med mig på telefon på en gång. En olycka i livet hade drabbat ett av dina vuxna barn, och tanken på att berätta om ditt läkarliv utan att beröra barnet var svår. Du ville veta och kanske känna efter hur mottaglig jag var för allt som tillhörde ditt liv och din berättelse. Det som jag förundrade mig över redan då var hur lätt det var för dig att öppna dig för mig, mot mig. Jag upplevde det inte så att du för mig bekände något av ditt livs mörka, tunga delar, utan det var – var det inte? – hellre fråga om din trygghet i dig själv. Du är en *öppen* och ärlig människa, och, som du uttrycker det själv, tanken på att behöva dölja sig eller dölja något är dig främmande.

Du talar om öppenhet, om att tåla att synas i olika sammanhang i intervjun; öppenhet är ditt eget ord som nu blir mitt också. Du har talat *öppet* om ditt barns olycka som någon annan i familjen ville behålla som en hemlighet eller förneka helt; du tycker att det är bättre att alla i byn vet än att de tisslar och tasslar. Och kanske får någon tröst av att veta att det kan hända även i goda familjer. Du är både konkret och metaforisk när du talar om hur viktigt det är för dig att kunna vädra, *öppna* fönstren när du vill, varje morgon – du har upplevt tider då andra förnekade dig det. Och du vill inte ha staket mellan din gård och grannens, du behöver inget skydd mot insyn. Du menar att du, en läkare, inte skulle kunna jobba och bo i samma lilla by om du inte tålde att synas, att bli iakttagen. Det stör inte dig, din intimitet.

Du kan öppna dig utan att vara för rädd för att bli sårad! Du har ditt själv, tycker jag, din identitet så som Irigaray hävdar att identitet behövs: identitet är någonstans att hålla till, någonstans att återvända till. Har du det så kan du komma till mig, mot mig, tala med mig, förundras över mig utan att vara rädd

**Och du vill inte ha staket mellan
din gård och grannens, du
behöver inget skydd mot insyn.**

om dina gränser. Varför jag tror att jag vet att du kan det är att jag känner det i min kropp; jag känner att ditt sätt att vara med mig är olikt min egen stil. Jag är en förtegen kropp och skygg själ, så olik din trygga öppenhet.

Tack vare skillnaden mellan dig och mig kan jag förundras över dig, lyssna på dina ord i mig och förändras. Bli.

Är det till och med det mest etiska jag kan göra som forskare med dina ord, inte tro att jag kan känna dig utan låta dig förbli ett mysterium? Inte försöka överskrida gränsen till dig där vi möts, utan känna på dina ords verkan i mig i stället? Det är den stora fråga som jag vill ställa i min artikel.

Nu är det höst när jag skriver detta, dags för att andas in friska vindar! Det har med frisk luft att göra att jag förundrar mig över dig så som jag gör; det rör sig om öppna fönster som symbol för själen och luftvägar för kroppen. Jag hade faktiskt glömt att jag delade min egen minnesbild av fönster och gardiner med dig i intervjun, vi skrattade åt den tillsammans, eller skrattade vi åt hur olika vi är? Som en förklaring till varför det är så fel för dig att hemlighålla berättar du om din mamma som aldrig drog för gardinerna när hon skulle klä av sig. Ni bodde i staden så det var ett överlagt val: hon fick synas. Har någon inte sett en naken kvinna förut så är det väl dags nu, lär hon ha sagt och skrattat. Det skrattet, känner jag nu, har kraften att minska muskelspänningen i mina blodkärlsväggar så att kärnen vidgas och blod, syrerikt blod, kan nå mig. Det som jag minns och berättade för dig (antagligen kunde jag inte låta bli) är hur min

mamma skyndade sig att dra ner rullgardinerna innan hon kunde klä av sig, ingen får se mig, sade hon, ingen får titta in.

Jag har nog undrat över varför jag bär på denna minnesbild som inte är en bild egentligen utan en känsla och en tyngd i kroppen. Jag känner igen den som min egen vilja att sjunka ihop och sluta mig för andra. Det är som att dra sig tillbaka men inte på samma sätt som Irigaray skriver, inte för att vårda mig och älska mig för att kunna älska en annan. Att dra sig tillbaka som mamma drog ner gardinen är att vara rädd och skydda sig från en annan. Man döljer sig för den som man tror vill tränga sig in, som har all makt att ta ifrån en det som är viktigt för en. Och i bilden med gardiner har alla andra, allt annat, den makten, makten att såra mig i min kropp och övertygelse. Akta dig för den som tänker och tycker fel, på ett annat sätt, på ett främmande sätt, farväl till pirrande nyfikenhet, farväl till (be)undran!¹⁴

Du är troende kristen och det var många i min barndomsfamilj också. Är det samma Gud ni tror på? Några veckor innan jag intervjuade dig satt jag vid mitt eget köksbord med en nära släkting och avslöjade av misstag något som jag inte ville att hon skulle få veta, inte än. Vi hade nämligen anmält våra pojkar till Steinerskolan (Waldorfskolan) och jag visste från förr att den var mörkrets rike på jorden för den här kvinnan. Enligt henne är Rudolf Steiners tankar och yoga två onda och främmande makter som man måste sky. Jag har heller inte berättat för henne att jag gör yoga. Yoga handlar ju också om att andas! Att öppna sig, öppna kroppen och ventilera den, vädra

bort instängd luft, förnya sig, bli. Det är så vitaliserande! Men det vet du säkert, du har ju gjort det själv.

Där satt vi, kvinnan och jag, och jag visste väl vad som var på väg. Och jag visste att jag måste skydda mig för hennes ord som inte skulle visa respekt för mig och mina annorlunda tankar. Jag kunde dock inte göra det så som du kan med dina patienter om de tränger på under din fritid; du drar dig tillbaka till dig själv, du håller till i din egen tid. Du är så trygg med dig själv och dina gränser samtidigt som du uppskattar den andra personen och vill öppna dig mot henne igen, när tiden passar. Jag isolerade mitt intima för den andra, men kunde varken hitta vägen till mig själv eller tillbaka till henne.

Var jag än befann mig hörde jag hennes röst som gav mig skulden för att jag ville förstöra dem jag älskar mest. Fattar jag inte hur rena och ofördärvade de är, killarna, hur sköra deras själar är? Och jag som skulle låta en främmande lära skära igenom dem och tränga sig på in i dem, i deras innersta jag som ingen ska

beröra! Här föll den igen, gardinen, min barndoms skräck för allt som är okänt och främmande – för skillnad som man skulle kunna undra över och beundra i stället och låta den förnya en själv. Det är som om hon var, jag var, mina pojkar var, så hjälplöst porösa att hon, jag, de, inte kan annat än gömma sig för det som man inte vet med en gång att man vill ha eller bli, för allt som är olikt en själv.

När du berättar om hur viktigt det är för dig att vädra – att öppna fönstren varje morgon och andas den friska morgonluften – tänker jag på allt som du sagt om att vara öppen och allt som dina ord motverkar i mig, min kroppsliga och andliga slutenhet. I dina fönster ser jag symbolen för din förmåga att göra det som du känner är rätt för dig, vädra när du behöver¹⁵, låta sorgen och skammen skingras i luften och världen och andas in nytt syre och glädje.

Och det ska andra göra också, ska de inte det? Öppna så vitt att de vet att de lever och stänga om det börjar blåsa för kalla vindar. Du talar om både dina unga kolleger som ska stå på sig och inte jobba för mycket, och en ung tjej som du känner som kommer från Fjärran Östern och är hindu. En väninna till dig som tror på kristendomens Gud, som du, tycker att flickan ska omvända sig till hennes tro. Du tycker tvärtom att flickan ska hålla sig till det som hon är, förbli hindu; hon ska vara sig själv trogen.

Precis som du? Man ska vara sig själv trogen, och samtidigt kan man finna glädje i det som är annorlunda, förvånansvärt. Du finner nöje och glädje i yoga,

I dina fönster ser jag symbolen för din förmåga att göra det som du känner är rätt för dig, vädra när du behöver, låta sorgen och skammen skingras i luften och världen och andas in nytt syre och glädje.

akupunktur, dans, främmande världar, okända idéer och nya kroppsliga vanor ... i nyfikenhet! I förundran, förmågan att förundras! Det är glädjen över förmågan att förnyas och ändå vara sig själv, återvända till sig själv för att bli och förbli den som man är.

Så som jag känner det blir jag till i flera rytmiska rörelser som pulserar samtidigt men i olika takter. En rytm är årets, vi träffades ju på våren och det som dina ord växte fram till och fick mig att växa till, att bli, kan skördas nu när hösten är här, hösten som alltid har betytt en ny början för mig.¹⁶ En blomma som öppnar sig (mot solen och mot dig) på våren vill sluta sig inför vintern (bara för att öppna sig igen, att bli ny igen). Den blomman är jag.¹⁷ En annan av identitetens rytmer är den som går i min text – jag tar emot din berättelse som du delade med mig då. Och med dina ord återvänder jag till mig själv, jag skriver mina ord till dig som om du vore här och visar mig i det jag skriver, i mitt språks sätt och melodi – det är vad jag försöker i alla fall, i flera omgångar i denna artikel – mot dig och tillbaka, mot dig och tillbaka. Det är så jag blir till liv.

Jag försöker visa mig i textens rytm och melodi, manifesteras i och genom orden ett jag som är både ett unikt sätt att vara och skriva och en identitet som inte är en utan två, jag och du, jag tack vare du. Tack vare den eviga, oöverkomliga skillnaden mellan mig och dig som möjliggör rörelsen i tid och rum. Ty denna rörelse i tid och rum oss emellan är min identitet – min narrativa identitet när jag vill uttrycka mig språkligt eftersom berättelser, narrativer, är de ord vi kan ge vårt själv i tiden och vår upplevelse av tiden. Som Mark Freeman definierar ”berättelse”:

Berättelser är språkliga formationer som varierar ofantligt, både vad gäller deras struktureringsgrad och deras trohet till föreskrivna formella normer. De syftar till att ge mening åt och vara förenliga med erfarenheter så som de uppkommer under det som vi för enkelhetens skull kan kalla för *tidens* lopp.¹⁸

Denna definition som inte bygger på en viss tidsordning eller lingvistisk struktur tillåter att man berättar på kärlekens språk. Kärlekens språk, som Irigaray menar att vår västerländska kultur saknar, är det språk som har sin grund i språkets rytmiska, poetiska, melodiska element.¹⁹ Det refererar inte så mycket till världen och utnyttjar inte heller det språkliga systemets logik (därför kan det talas mellan två som lever i olika kroppar och därmed i mer eller mindre olika världar, oavsett om de känner till varandras verkligheter eller förutfattade former och meningar), utan är gester till dig. Det är min kropp och själ som talar till dig, med dig. Det är ord som jag talar för två, för mig och för dig. Det är uttryck för den (kanske mest) mänskliga tid, som skapar ett rum där vi kan mötas och bli dem vi är båda två.²⁰ Relationens tid. Vill jag vara hel så ska väl denna tillblivelsens tid ingå i

min berättelse, det vill säga i de språkliga formationer som kan klä min tidsmässiga upplevelse i ord.²¹ Därför behöver vi kärlekens språk, för att mötas och för att kunna bli dem vi redan är.

Men jag sade att jag bara *försöker* skriva, tala i skrift liksom i kärlekens språk – det språket finns nämligen inte ännu och dessutom har jag glömt bort det.²²

Jag försöker i alla fall att inte bara skriva *om* utan *på* kärlekens språk, skriva ord och tid och identitet som kanske inte kan skrivas alls. Ord och tid och identitet som finns mellan två. Någoting har hänt i mig medan jag skrivit, det är precis som om jag hade talat till dig, med dig, i mig. Något har förändrats i mig, min kropp har i all tysthet emellan orden sökt sig till nya rytmer, nya melodier. Irigaray skriver om hur mycket lättare det är för oss att lyssna på främmande musik än främmande språk eller främmande tankegångar.²³ Vi kan förstå det som vi inte förstår, vi kan leva det som vi inte känner igen. Vi kan dansa till rytmer som vi aldrig hört förr, utan att bedöma om de är rätt eller fel. På samma sätt kan vi lyssna på varandras olika rytmer, inte ordens referens utan den kropp som framför orden till oss, med oss. Och min kropp, min själ har lärt sig en ny sång av dig. Tack!

Narrativ forskning och det personliga

Den svåra frågan kvarstår: varför skriver jag så här om mig och min identitet (som tillhör dig också!) och inte om *din* identitet, ditt läkarskap eller din livsberättelse som jag nu använder som min substans i stället? Får jag göra så, fick jag göra så? Det

skulle ju vara en vetenskaplig studie, det här är en vetenskaplig artikel!

Frågan om det personliga hos forskaren har ju diskuterats länge i såväl narrativ och självbiografisk forskning som genusvetenskap: hur impliceras och uttrycker sig det vetande jaget i all kunskapsproduktion? Till exempel skriver sociologerna Pamela Cotterill och Gayle Letherby om hur personliga och akademiska självbiografier sammanvävs i så gott som all forskning och hur denna sammanvävning ofta

Vi kan dansa till rytmer som vi aldrig hört förr, utan att bedöma om de är rätt eller fel.

görs mycket avsiktligt i feminist forskning, vars syfte är att ifrågasätta okritiska påståenden om icke-subjektiv objektivitet.²⁴ Cotterill och Letherby menar att forskarens självbiografi alltid är utgångspunkten för forskningen, den personligt-intellektuella erfarenhet, som på ett eller annat sätt fått henne att ställa just de frågor som hon ställer och välja just de metoder att svara på frågorna som hon väljer. Och det är inte bara forskarens egen och den utforskade personens självbiografier som flätar sig samman i processen, utan flätan blir tjock av trådar från andra betydelsefulla människors livshistorier som formar en berättande väv i ens personliga berättelse. Med andra ord är orden, som i berättandets stund skapar den egna och den andras livshistoria, dialoger där röster från ens möten i både nuet och det förflutna tillsammans alstrar nya berättelser.

De berättelserna har makten att förändra, att förnya alla som är delaktiga i berättandet.²⁵ Som feministiska forskare

tar vi [våra informanternas] självbiografier och blir deras biografiförfattare, med insikt om att självbiografierna har påverkats av forskningsrelationen. / ... / Dessutom tar vi våra egna erfarenheter till hjälp för att förstå informanternas erfarenheter. Således filtreras deras liv genom oss, och de filtrerade berättelserna av våra egna liv finns (vare sig vi erkänner det eller inte) i våra skriftliga rapporter.²⁶

Är det inte så sant! Jag är både filtret och skaparen av mina intervjupersoners biografier, av din berättelse! Är det inte ofrånkomligt då att spåren av mig finns där oavsett om jag medvetandegör dem artikeln igenom så som jag nu gör? Det kan också tänkas, som Cotterill och Letherby framhåller, att vill man veta något om en annan människas upplevelse, måste man inhämta denna förståelse från sin egen erfarenhet. Sociologen Carolyn Ellis och kommunikationsvetaren Leigh Berger ger en översikt över de olika sätt som forskares erfarenheter har inlemmats i intervjuforskning. Hur man konstruerar berättelser tillsammans med dem man forskar om kan vara både vägen man går till kunskap och målet för forskningen. De sammanfattar så här: ”det viktigaste som händer är att man i processen fördjupar sin förståelse av sitt eget jag såväl som andras, eftersom man inte bara utforskar de andra utan man utforskar även sig själv”.²⁷

Det är väl det jag gör med dig här nu, ser det ut som, konstruerar en ny berättelse av min upplevelse och erfarenhet och av allt som du berättade för mig i intervjun men som vi egentligen berättade tillsammans redan då. Det blir till en berättelse som inte längre tillhör en av oss utan båda; den hör till tid och rum emellan oss. Den kan ändå belysa lite av den mänskliga erfarenheten av öppenhet; den kan ge mig djupare förståelse av både mitt och ditt personliga sätt att uppleva främmande tankar och okända människor.

Men det är *inte* det jag gör! Det som jag uppfattar själv att jag genomfört i denna artikel, eller i alla fall försökt att genomföra, är att återvända till mig själv från mötet med dig, det vill säga från mötet då vi faktiskt skapade och konstruerade din berättelse tillsammans, du berättade och jag lyssnade aktivt.²⁸ Jag stannar inte för länge med orden i mellanrummet där våra berättelser så småningom lösgör sig från våra berättande kroppar och våra unika historier för att konstruera något gemensamt. Jag försöker inte heller att komma närmare dig, ”att stiga in i [din] värld, bli [din] kropp med [dina] bekymmer”.²⁹ Gjorde jag så skulle jag enligt Irigaray fixera dig, reducera dig till mig och mitt sätt att känna och tänka. Jag skulle markera det som jag känner igen i dig, som är densamma som jag, i stället för att vårda och framhålla skillnaden mellan dig och mig. Återvänder jag däremot till mig, till mitt eget själv, med dina ord och frågor: *Vem*

är du? Vem kan jag bli genom att jag frågar dig vem du är?, så är det (som jag förstår Irigaray) en etisk och epistemologisk gest som visar att jag respekterar din skillnad, ditt mysterium som jag inte kan känna.³⁰ Och tack vare skillnaden kan vi vara i rörelse båda två, röra oss i tiden och i relation till varandra, och därmed bli oss själva, ha identitet som alltid finns i framtiden och med dig.

Eller som Irigaray skriver:

Avståndet mellan den andra och mig kan aldrig passeras. I mellanrummet måste på förhand givna antaganden röjas undan. Det måste befrias från solipsistiska övertygelser och arrangeras till en tystnadens reserv som inte är skapad enbart för mig eller enbart för den andra; det måste arrangeras till ett utrymme mellan oss där vi via talandets gest går mot varandra.³¹

Att tala kärlekens språk, kroppens och själens rytmiska språk, är en gest mot den andra, mot dig. Det är språk som respekterar intervallen och skillnaden. Kan det vara vetenskapens språk också, om vårdandet av skillnader accepteras som vetandets etiska och politiska syfte?³²

Vägen och metoden till vårdandet av skillnaden

Luce Irigaray reflekterar över att hennes filosofi inte bara handlar om skillnaden i sig utan också om vägen till den, metoden: hur ska vi bära oss åt för att kunna tänka skillnaden och låta den andre förbli en annan?³³ Och den vägen har jag försökt gå i min artikel genom att skriva mig till dig i stället för att skriva *om* dig. Det är negativitetens väg!³⁴ Metoden som bygger på den andres, den andras – din – osynlighet, okändhet och inte på vädrandet eller kritiken av det som jag vet. En del av dig blir alltid kvar i nattens mörker när jag återvänder till dagens ljus full av förundran över dig.³⁵

**En del av dig blir alltid kvar
i nattens mörker när jag
återvänder till dagens ljus
full av förundran över dig.**

Det är inte dig jag skriver *om*, jag skriver ju mig till dig utan att definiera någondera av oss! Jag skriver mot framtiden, fram oss i tiden.

Negativitetens väg är byggd av poetiska ord som kan talas till den andre, som kan beröra den andre utan att säga så mycket *om* det jag tror mig veta.³⁶ När vi talar *till* den andre med ord som andas och som förblir öppna och känsliga, håller vi inte fast vid samma lingvistiska kod, vi behöver inte tala samma språk, vi talar ju till en annan person som om vi sjunger för någon som kommer från en annan kultur och som vi önskar dela något av våra egna melodier med. Dessutom ska man kunna lyssna och hålla sig tyst, i tystnaden kan man veta att den andra finns, men man försöker inte känna henne så som vår

kultur är van att försöka: så fullständigt som möjligt, så behärskat som möjligt.³⁷ Irigaray skriver:

Jag lyssnar till dig är inte att förvänta sig eller höra någon information från dig, inte heller är det ett rent känslouttryck. *Jag lyssnar till dig* är att lyssna på dina ord som något unikt, som inte går att reducera och särskilt inte till mina ord, som något som är nytt och ännu okänt. / ... / Jag lyssnar till dig som till någon annan som transcenderar mig, som kräver en passage till en ny dimension. Jag lyssnar till dig: jag blir varse vad du säger, jag är lyhörd för det, jag försöker förstå och höra din intention. Vilket inte betyder: jag (in)begriper dig, jag vet vem du är / ... / Jag lyssnar till dig: jag uppmuntrar något oväntat att uppstå, bli, växa fram, en ny gryning, kanske. Jag lyssnar till dig bereder vägen för det ännu icke kodade, för tystnad, för ett rum för existensen, initiativ, fria intentioner och stöd för din tillblivelse. Jag lyssnar till dig inte på basis av det jag vet, känner, redan är, inte heller i termer av vad världen och språket redan är. /... / Jag lyssnar till dig snarare som till ett uppdagande av en sanning som ännu söker sin uttrycksform – din sanning och den värld som uppdagas via dig, av dig. Jag ger dig en tystnad där din framtid – och kanske även min egen, men *med* dig och inte *som* dig eller *utan* dig, kan uppstå och lägga sin grund.³⁸

Det är inte lätt att förundras över en annan eller vårda tystnaden, man är så van vid att definiera och förstå.³⁹ Känslor och tankar börjar strömma fram i mig så naturligt när jag lyssnar på dig, jag rycks med av flöden av uppfattningar och förklaringar och begrepp och känslor och teorier som jag känner och som skulle kunna fastställa dig och diagnostisera mig.

Att förundras över och beundra en annan och vårda skillnaden är ett avsiktligt val, en strävan. Det är så Sara Heinämaa tolkar Irigarays förundran, det krävs två steg.⁴⁰ Det första steget är den första sinnesrörelsen. Jag började ju med att förundras över dig när jag mötte din öppenhet för första gången under vårt telefonsamtal. Och den känslan, menar Irigaray, ska man vårda, slå vakt om.⁴¹ Att jag förundras över dig om och om igen är ett tecken på att jag känner till skillnaden oss emellan; jag förundras över sådant som jag inte kan värdera eller bedöma, som är onåbart för min förståelse. Så var det för mig, så är det för mig, jag vet inte vad det är du talar om när du beskriver öppna fönster och sinnen. Och jag ska inte försöka heller, inte för hårt – du är ju olik mig, ett evigt mysterium, och det påminns jag om varje gång jag lyssnar på dig med förundran och beundran.

Efter den första pirrande nyfikenheten strävar jag medvetet efter att lyssna stillsamt på dig och förse mina naturliga flöden av ord och tankar och känslor med paus. Då tar man det andra steget och förundran blir en ansträngning och strävan efter en nästan onaturlig attityd till världen: man ska bryta med och lägga undan

sina invanda teorier, religiösa och vetenskapliga uppfattningar, känslor, iakttagelser och rörelser. Man skapar avsiktligt tystnad i sig själv, och i mellanrummet, för att kunna lyssna på den andra.

Egentligen skriver jag ju inte min förundran över dig utan de flöden jag finner i mig *efter* pausen och tystnaden, när jag återvänt. Jag kan kanske inte skriva tystnaden, kanske finns tystnadens ord bara då och sedan inte mera. Men efter att jag upplevt den kan jag fråga vad det var för uppfattningar som jag pauserade i mig själv; det var så jag frågade i en tidigare artikel där jag förundrades över unga läkare som berättade om sina egna sjukdomar i en intervju där jag ville att de skulle dela sina livsberättelser med mig.⁴² Det var förvånansvärt många som berättade om sina egna sjukdomar eller andra kroppsliga ofrånkomligheter. Då ventilerade jag de föreställningar om sjukdom som började forsa i mig och som jag kunde förknippa med min egen historia, precis som jag nu gör i den här artikeln, men samtidigt gällde det uppfattningar som jag tillägnat mig, som mina närmaste tillägnat sig, från kulturen.

Vägen till vår kulturella kontext

När du talar till mig och jag lyssnar på dig manifesterar sig din intention och världen via dig. Världen manifesterar sig i dina ord som har gett mig en framtid, en ny gryning. Men kan jag säga någonting alls *om* världen, om din värld och min? Kan jag säga något om den (professionella) kultur och värld som vi delar? Jag tycker ändå att det finns en väg från det du berättar till de innehållsliga frågor jag vill ställa som

forskare, och den vägen går tillbaka till mitt eget själv och kulturens avlagringar i mig.

Vi är ju strukturerade och genomträngda av den kultur som vi har växt i, precis som en läkares identitet har sin(a) läkarkulturella genealogi(er).⁴³ Man kan ju inte leva eller bli till i ett tomrum, i ett vakuum – man andas in och närs av kulturen; vi behöver ju världen och språket som vi delar med många andra, bara vi inte glömmer hur viktigt det är att även kunna återvända till intersubjektivitet, till mötet mellan två personer vars unika sammansättningar ger upphov till unika språkliga kompositioner.⁴⁴ När jag förundras över dig och blir överraskad av dig är det för att jag i dig möter något som är olik mina egna genealogiska avlagringar, olik mitt själv som biologisk, historisk och kulturell varelse.⁴⁵

Men jag ska inte försöka förstå *dig* som en kulturell varelse när vi möts, eller lyssna på dina ord som uttryck för kulturens inflytande som jag också känner igen i mig. Då skulle jag inte lyssna på dig som skiljer dig från mig. Jag skulle inte lyssna på det som jag kan förundras över, ditt eviga mysterium, jag skulle inte vårda mig om relationen mellan oss två som kan ge oss levande identiteter och framtider. Jag skulle lyssna på kulturen i stället, något som redan finns innan vi två möts och som skingrar våra skillnader i stället för att måna om dem – vi hör ju till samma kultur och samma profession (även om jag nog är väldigt olik dig som läkare, jag är annorlunda!). Däremot kan jag, efter att ha lyssnat på dig och förundrats över dig och efter att ha återvänt till mig själv och låtit dina melodier fylla tystnaden i mig,

fråga om mina egna (för en stund pauserade) tanke- och känslöflöden berättar något om kulturen. Varför var det just öppenhet som skilde oss från varandra? Kan min stora personliga fråga om att vilja synas eller gömma sig ha betydelse som överskrider mitt själv? Kan viljan att ta emot eller dra ifrån det som är främmande vara en fråga som berör även andra i min västerländska kultur?

Vänder man sig till Irigaray, rör det sistnämnda frågan om liv och död i vår kultur – frågan om kulturell fertilitet. Hur kan vi gå över från *en* Gud och en sanning till en värld där vi både älskar det som vi själva är och det som är annorlunda? Där vi är trogna oss själva och samtidigt kan öppna oss mot andra och

Varför var det just öppenhet som skilde oss från varandra?

befruktas och förnyas av andra?⁴⁶ Du har visat för mig att det är möjligt för en människa att vara kulturellt fertil, och jag hoppas att jag i min artikel har kunnat ge lite hopp om att vägen till skillnadens och intersubjektivitetens kultur kan sammanfalla med vetenskaplig metod, vägen till kunskap.

Tänker man på (o)synlighet lite mera konkret, har det du berättar och jag skriver om öppenhet och synlighet att göra med såväl kvinnokönet som läkarskap. Att behöva vara rädd och sårbar hör ju till att vara kvinna i det heterosexuella könsystem som vi lever i, har Karin Widerberg konstaterat;⁴⁷ att behöva skydda sin

kropp samtidigt som man vet att den är synlig som ett objekt oberoende av hur man vill bli sedd. Att behöva skämmas för sin kvinnokropp som påminner om det profana ingår i den kristna traditionen; det är inte lätt att uppleva kroppen som helighetens bo, som materia som behövs för att anden ska kunna andas och bli till.⁴⁸ Det som jag får av din berättelse är utvidgning av kvinnlighetens rum, övergång till ett sätt att vara kvinna i sin egen kropp utan rädsla.

Öppet läkarskap

Läkarskapet då ... Marjatta, du målar din läkaridentitet med samma färger, samma toner⁴⁹ som du målar din personliga öppenhet, tycker jag. Det gäller att möta den andra och dra sig tillbaka igen. Du skrattar när du säger att du nog tål att synas, att kännas igen, att bli betraktad, att människor närmar sig dig, och skrattet markerar förväntningen av det motsatta.⁵⁰ Du har jobbat på samma lilla ort i årtal, när du kom var du den enda läkaren där, nu är ni två. Du skyddar dig inte mot dina patienter, mot insyn. Men du säger till om någon tränger sig på, du måste få dina lediga tider, annars blir du stressad. Du ber dem som vill få sina laboratorievärden eller EKG tolkade när ni träffas nere i byn att återkomma under din arbetstid. Det finns bara ett enda undantag, en äldre bondkvinna som brukar ringa till dig sent på kvällen för att få antibiotika mot urinvägsinfektion. Och det får hon ur ditt medicinskåp, men hon är bara undantaget som bekräftar regeln.

Man behöver få dra sig tillbaka, sluta sig ibland, som en blomma, som identitet,

en pulserande rörelse som öppnar sig mot patienter och sluter sig igen i dagens och veckans rytmer. Men är det inte nästan tvärtom som man får lära sig att vara som läkare? Man ska skydda sig, sitt personliga, privata jag för att vara professionell. Den vita rocken, skyddsrocken!⁵¹ Och samtidigt har man väldigt svårt att säga nej, det hör liksom till läkarskapet att man står till förfogande natt och dag. Det är inte så länge sedan som det var så i Finland att kommunläkare inte ens fick gå utanför kommunens gränser på sina lediga dagar.⁵² Dina patienter minns fortfarande, minnet sitter kvar i deras förväntningar. Du måste även sätta gränser mot assistenter som vill dela ut för täta tider till mottagningen, du måste se till att du gör bara så mycket som du orkar. Och det uppmuntrar du unga kolleger att göra likaså.

Egentligen är det väl ingen som tycker att läkare idag ska ägna sig åt arbetet och inte något annat? Läkare ska kunna sätta gränser, men samtidigt kunde de unga läkare som jag tidigare intervjuade för min doktorsavhandling⁵³ skapa en hög och värdig berättelse om sig själva genom att beskriva otroliga arbetsmängder, hur de jobbade dagtid och hade jour och skrev doktorsavhandling, allt på samma gång. Anne Spencer och David Podmore listar faktorer som tyder på professionernas manliga historia och värden, och en av dem är allt-eller-inget-principen när det gäller frågan om hur man binder sig vid jobbet.⁵⁴ Den finska läkarprofessionen är ingen mansdominerad profession längre om man tänker på antal kvinnliga läkare, men jag tror med hänvisning till min doktorsavhandling att något, till och med mycket, av allt-eller-inget lever kvar i läkarkulturen vid sidan om andra värden som är viktiga för läkare i livet.

Så det att jag förundras över din förmåga att säga nej kan ha någonting med den läkarkulturella principen att göra. Men jag tror att det är något annat också. När jag tänker på dig i kassakön med patienten är bilden jag får, inte en av läkare som balanserar mellan olika livssfärer, mellan det privata och det professionella, utan jag ser två människor, två individer som ska kunna mötas så att de visar respekt för sina egna behov och för den andras. Som ska kunna gå emot varandra och dra sig tillbaka igen, om och om igen. Som ska vara sig själva trogna och samtidigt kunna öppna sig tryggt mot en annan människa. Det är samma pulserande rörelse som händer mellan dig och mig i min artikel. Dina ord om möten med patienter i byn väcker samma förundran i mig som din metafor av öppna fönster och din respekt för yoga och hinduism – samma förundran över din trygghet med dig själv och ditt självs gränser, samma aning om en skillnad mellan oss två. För mig verkar det vara så att dina möten i byn

Det är inte så länge sedan som det var så i Finland att kommunläkare inte ens fick gå utanför kommunens gränser på sina lediga dagar.

hör till det intersubjektiva, det som händer mellan två olika människor, och inte till världen med skyddsrockar där läkare kan, eller inbillar sig att de kan, utesluta sina privata jag. Där i kassakön överskrids gränsen mellan det privata och det professionella.

Det kanske är så som du säger att många läkare inte vill jobba, inte bli kvar i alla fall, på de små orter där läkaren sticker ut. Där det är omöjligt att undvika förvirring när det gäller gränserna mellan det privata och det professionella. Kan det ha någonting med det att göra att läkare blir läkare genom praktik och med metaforer och symboler som bygger på distansering från känslor, det privata, det kroppsliga, som Kristina Eriksson skriver?⁵⁵ Det vill säga att läkarskap skapas genom att utesluta allt som krävs för att tala så som jag i denna artikel har lagt fram Irigarays språk som en väg till den andre: kärlekens språk uttrycker ju mitt unika själv och min kropp och själ inför den andre, månande om både mina behov och den andres. Behöver läkares intima och offentliga, privata och professionella, tänkas på nytt? Så att man kan bli läkare genom att lära sig att öppna sig och dra sig tillbaka, i stället för att gömma sitt personliga jag?

Gränsen mellan det privata och professionella överskrids på din mottagning också. Eller finns gränsen inte alls där som en klyfta? Du menar att det inte går att vara läkare i ett litet samhälle om man vill hålla sig hemlig från människorna. Genom olyckan i din egen familj har du blivit så djärv och orädd att den direkta frågan om sådana olyckor i livet är otvungen och

naturlig för dig att ställa till patienten. Varje gång du ställer den sitter du där alldeles hel, gör du inte det? Även om du försökte, skulle du vad jag förstår inte kunna vara en ren yrkesmänniska utan levnadshistoria, utan kropp och själ som känner smärta. Dina patienter är ju samma människor som du möter i kyrkan, i olika organisationer som du arbetar för; de är dina grannar och bekanta från byn där du valt att tala öppet om det som hänt i ditt eget liv. Med dem mobiliserar din fråga oundvikligen både

Du menar att det inte går att vara läkare i ett litet samhälle om man vill hålla sig hemlig från människorna.

din egen historia och patientens, öppnar dem i tillblivelsens tiderum som nu är mötet mellan läkare och patient.

Här känner jag förundran igen, mitt förstånd står stilla. Det är ju ett ideal som ofta upprepas, läkaren ska kunna finnas till för patienten, vara medmänniska, till och med någon som förstår lidandet genom att känna till sin egen sårbarhet.⁵⁶ Men hur skulle en läkare kunna uppnå idealet, man ska ju hålla sig till yrkesrollen? Jag tror att jag hittade den kulturella förklaringen till min förundran i Rita Charons bok om narrativ medicin.⁵⁷ Charon, som är både läkare och litteraturvetare, skriver om klyftor som finns inom vården, mellan läkare och patienter, och hon menar att den oöverkomligaste av dem utgörs av känslorna av skam, skuld och rädsla. Skam, menar Charon, är den inre upplevelsen av att behöva dölja,

och allt inom kroppen och i livet som kan ge upphov till skam är svårt för patienten att berätta om. Läkaren törs inte heller fråga för att hon saknar det nödvändiga lugnet i orden och tillvaron och då känns frågan för pinsam eller påträngande.

Är det min egen skam jag känner efter att ha lyssnat på dig, inbillat mig din öppenhet? Men på ditt sätt vägrar man skammen, inte bara som kvinna utan som läkare! Du vägrar ju upplevelsen av att ha något i dig, bakom dig, som du måste dölja från andra, och då kan man finnas till för den som skäms, kan man inte det? Då är man inte rädd för att väcka skam hos patienten längre, eftersom man vet att det man ska göra är att släppa in luft i den, vädra med orden.

Jag skäms när jag tänker tillbaka på några händelser under min kliniska läkarkarriär. Det handlar om misstag eller gärningar som tycks bevisa hur dum jag var, är; ofta handlar det om båda. Jag skulle aldrig vilja tala om för någon vad jag gjort, det var inga allvarliga misstag, men tiden har inte kunnat skingra minnet av okunnighet, fånighet. Hur skulle man kunna vara läkare om man är fånig? Oj, vad vi skrattade under intervjun när du berättade om några fall från din långa läkarbana, om lukten som du inte kände igen och trodde var ett lik, om ditt försök att naken försvara dig mot en inbillad våldsverkare. Du berättar även om en patientskada som var följderna av din behandling, och då talar du i mer allvarlig ton. Du menar att läkare måste erkänna sina fel, acceptera att vi inte är, trots vår yrkeskulturella benägenhet att tro det motsatta, ofelbara och allsmåttiga. Då kan läkaren möta skulden, sitt ansvar – utan att skämmas? Kan han då inte förstå sig på sin patients skuld likaså? Acceptera att alla gör sina fel.

Din öppenhet öppnar sig åt så många olika håll i din berättelse, i mig och i läkarkulturen. Men det finns ett samband. Det handlar om din identitet som varken är konstant eller kontextbunden. Jag tänker på identitet så som jag förstår att Irigaray skriver om den, som en i kroppen förankrad andlig tillblivelse. Det är till ditt själv du alltid återvänder, som till ett hem, till en trygghet där du kan vila. Vare sig det handlar om det svåra i ditt liv, dina patienter (eller en intervjuare), som ibland kräver för mycket av din tid, eller något du gjort som påminner om läkarens ofullkomlighet, behöver du inte tuga eller dölja eftersom du har ditt själv hållfast förankrat i din kropp och din historia. Du kan skydda din interiör om det behövs, men samtidigt kan du öppna dig, dina tiderum tillsammans med andra, precis som dina fönster, gå mot och ta emot, låta ditt själv förbli levande, bli.⁵⁸

Rörelsen mellan dig och mig, dig och din patient, mellan öppnandet och återvändandet, händer i relationer och i språket. Sådana relationer är en utmaning

Du menar att läkare måste erkänna sina fel, acceptera att vi inte är, trots vår yrkeskulturella benägenhet att tro det motsatta, ofelbara och allsmåttiga.

för medicinen och läkarutbildningen, en utmaning som enligt Carl-Magnus Stolt, professor i humanistisk medicin, innebär att man kompletterar den dominerande naturvetenskapliga människosynen med en humanvetenskaplig. Den humanvetenskapliga synen ”lyfter fram människan som en mångtydig, tolkande social och andlig varelse”.⁵⁹ Särskilt patient-läkar-relationen skulle behöva näring från en sådan komplettering, som för läkarpraktikern ”gäller att vara sig själv, att säga som det är, men säga det på ett individ- och situationsanpassat sätt.” Det gäller att uttala ord som uttrycker mig och som är lämpliga för två, för mig och för dig! Ett sådant språk skulle läkare behöva kunna tala, och det språket påminner om kärlekens språk.

Enligt Stolt kan människan som en kulturell, språklig varelse dekonstrueras medan den fysiologiska, kemiska människan – kanske – inte kan dekonstrueras. Den fysiologiska kroppen är lämplig som objekt med naturvetenskapens objektiva metoder, och man kan varken dekonstruera kroppen eller strikt naturvetenskap, även om vetenskapens tillämpning och människosyn kan utsättas för kritik.⁶⁰ Vad viktigt det lilla ordet *kanske* är, det är en öppning i texten, ett andetag. Tänker man så som Stolt gör finns klyftan mellan natur- och humanvetenskap där inom medicinen. Det kanske ska vara så? Två olika vetenskapliga identiteter, som förankras i sina genealogier, men som kan mötas och förundras över varandra i läkarkulturen och i läkaren; två kulturer som kan förbli levande tack vare varandra?

Men i Irigarays anda ska man inte ge någon av vetenskaperna ensamrätt till kroppens natur eller till anden. Om människan som uttrycker sig via språket alltid kan dekonstrueras och hennes bekymmer definieras på nytt för att skapa förståelse, hur kan man tryggt möta andra som tänker olika och som kanske har makten att definiera en? Vart skulle man återvända från möten med andra, om inte till sin kropp vars rytmer och reaktioner man känner från förr? Den fysiologiska kroppen kanske är ett objekt för naturvetenskap, men för humanvetenskap kan den vara människans levande substans, identitetens bo, en process i tillblivelse – materia som ger upphov till andliga och språkliga former. Tänker man så om läkaren och patienten kan de i sin relation förundras över varandra: respektera varandras skillnad, låta den andra förbli och bli, låta sig själv förbli och bli, lära sig av den andra, godkänna att de inte alltid förstår.

Noter

- 1 Luce Irigaray: *The Way of Love*, Continuum 2002a.
- 2 Lorraine Code: "Taking Subjectivity into Account", *Feminist Epistemologies*, Linda Alcoff och Elizabeth Potter (red.), Routledge 1993. Med tanke på hur grundläggande förhållandet till andra människor är för ens relation till världen och ens egen subjektivitet, föreslår Lorraine Code en epistemologi vars utgångspunkt och kunskapsparadigm är kunskapen om andra. Kunskapen om en annan människa blir till i relationen som en tidsbunden process, den är kommunikativ och kräver tolkning. Det handlar då om vetande som är partiellt och bundet till tid, plats och det vetande subjektet.
- 3 Elizabeth Grosz: "Sexual Signatures. Feminism After the Death of the Author", *Space, Time, and Perversion*, Routledge 1995, s. 22-23.
- 4 Elizabeth Grosz: "Bodies and Knowledges. Feminism and the Crisis of Reason", *Space, Time and Perversion*, Routledge 1995, s. 25-43. Tidigare version publicerad i *Feminist Epistemologies*, Linda Alcoff och Elizabeth Potter (red.), Routledge 1993. Grosz menar att "the crisis of reason" är en följd av och ett symptom på de västerländska vetenskapernas oförmåga att behandla kunskapsproduktionens materiella, kroppsliga och historiska villkor samt vetandets subjekt. Hon nämner Irigarays epistemologi som en av de mest kultiverade feministiska analyser vars syfte är att påvisa den neutrala, universiella kunskapsidealens materiella villkor och maskulina särart (s. 41-43).
- 5 Elizabeth Grosz (red.): *Becomings. Explorations in Time, Memory, and Futures*, Cornell University Press 1999.
- 6 Linda Martín Alcoff: "Becoming an Epistemologist", *Becomings. Explorations in Time, Memory, and Future*, Elizabeth Grosz (red.), Cornell University Press 1999, s. 56.
- 7 Karin Widerberg: "Alternativa metoder – alternativa förståelser: att utforska det sociala och multipla 'jaget' genom minnesarbete", *Att utmana vetandets gränser*, Åsa Lundqvist, Karen Davies och Diana Mulinari (red.), Liber 2005. Tidigare publicerad i *Sociologisk tidskrift* vol. 7, 1999:2.
- 8 Det är dock viktigt att tänka på att Irigarays identitet inte är en konstruktion av språk eller av metoder, utan identiteten förankras i den materiella kroppen. Det är kroppen som både biologisk och kulturell varelse som är i evig tillblivelse, i en process som får näring av skillnaden, av möten med andras skilda ord, meningar, rytmer och rörelser (se Irigaray 2002a).
- 9 Mikhail Bakhtin: "Forms of Time and of the Chronotope in the Novel", *The Dialogic Imagination. Four Essays by M.M. Bakhtin*, Michael Holquist (red.), University of Texas Press, 1981, s. 84-258. Jag vill tacka min artikels referee för tanken på mötet som det pågåendes, tillblivelsens och vardandets tiderum, kronotop.
- 10 Jens Brockmeier: "Understanding Narrative Memory". Keynote presentation vid The 3rd Tampere Conference on Narrative: Knowing, Living, Telling. Tammerfors, Finland, 27-30 juni 2007.
- 11 Martín Alcoff 1999, s. 70-75.
- 12 Mark Freeman: "Too Late: The Temporality of Memory and the Challenge of Moral Life", *Journal für Psychologie* vol. 11, 2003:1, s. 64.
- 13 Enligt Finlands folkhälsolag ska varje kommun ha en hälsovårdscentral som ordnar bland annat kommuninvånarnas primär- och akutsjukvård, hälsovårdsrådgivning, tandvård, skolhälsovård och rehabilitering. Läkare som är anställda av hälsovårdscentraler kallas för hälsovårdscentralläkare eller hvc-läkare. De är ofta läkare som inte har specialiserat sig eller som har specialiserat sig i allmän medicin. Min studie kontextualiseras och motiveras av hälsovårdcentralers aktuella problem, bl a rekryteringssvårigheter och negativa uppfattningar av hvc-läkares arbete. Se Kati Myllymäki: *Hälsovårdscentral 2015 – arbetet vid hälsovårdscentralerna i framtiden*, Social- och hälsovårdsministeriets seminarierapporter 2006:56, STM 2006 (på finska med svenska referat).

- <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/8615/index.htx> (24.7.2007).
- 14 Marjattas intervju berättelse har en annan poäng förutom öppenhet, hon lade vikt vid att man alltid ska stötta mammor och inte skuldbelägga. Kanske kan Irigarays tankar om identitet som alltid finns i framtiden och med den andra hjälpa till att avlasta skulden: jag blir ju den jag är tack vare mamma som kan finnas till för mig här och nu, i stället för historia eller berättelser som bara ser bakåt i tiden.
 - 15 Luce Irigaray: *Key Writings*, Continuum 2004, s. 123-133. Irigaray skriver om hur viktigt det är att ha ett hus, ett hem där kroppen och själen kan bo, dit man kan gå tillbaka när man behöver samla sig, dit man kan återvända. Dessa hem kan vara symboliska. I sin egen berättelse kan man också hålla till och man kan skapa ställen att återvända till i förhållande till en annan som man möter och sedan vänder tillbaka från. "Such spaces are made of our flesh, our heart, our thinking and our words and they are not always visible, but they exist" (Irigaray 2004, s. 7). Men du, Marjatta, berättar om det som Irigaray också skriver om, att i huset, i det materiella hem som man bor i, ska det också finnas ett eget ställe för ens återhämtning och förnyelse mellan stunder som delas med andra. Och i det huset ska det finnas luft! (s. 125).
 - 16 Luce Irigaray: *Between east and west: from singularity to community*, Columbia University Press 2002b, s. 121. Irigaray skriver om våren, hur vi kan uppleva samma beundran inför mysteriet med vårens tillväxt, vitalitet och förnyelse som när vi förundras över en annan människa, den vitalitet och kraft vi kan få av henne om vi respekterar hennes mysterium.
 - 17 Luce Irigaray: *I love to you. Sketch of a possible felicity in history*, Routledge 1996a, s. 25.
 - 18 Mark Freeman: "Experience, Narrative, and the Relationship Between Them", *Narrative Inquiry*, vol. 8, 1998:2, s. 465. Min övers.
 - 19 Irigaray 2002a.
 - 20 Irigaray 2002a, s. 148-149.
 - 21 Varpu Löyttyniemi: "Narrative Identity and Sexual Difference", *Narrative Inquiry* vol. 16, 2006:2, s. 255-274.
 - 22 Luce Irigaray: "The bodily encounter with the mother", *The Irigaray Reader*, Margaret Whitford (red.), Blackwell 1991, s. 34-46. Kärlekens språk (som inte finns ännu i vår kultur) påminner om det språk som mammor och andra vuxna talar med sina bebisar. Det är ett språk som uttrycker relationen och tiden mellan två. Men kärlekens språk är inte samma språk som vi alla har (om allt gått bra, om vi haft någon som skött om oss när vi var små) delat med den första "den andra", symboliskt oftast mamman. Att tala ett språk med och till en annan som inte bygger på kulturens diskurser utan talar kroppens rytmer och melodier för att smeka den andra, betyder inte att vi regredierar till samma beroende tillstånd där vi var när vi var barn. Vi är ju inte längre beroende på samma sätt. Kärlekens språk kan dock vårda sig om denna första upplevelse av relation och tid; det kan kanske uttrycka den första relationens minne. Det kan visa respekt för modern utan att bygga en identitet genom att avbryta kontakten med modern.
 - 23 Irigaray 2004, s. 135-136.
 - 24 Pamela Cotterill och Gayle Letherby: "Weaving Stories: Personal Auto/biographies in Feminist Research", *Sociology*, vol. 27, 1993:1
 - 25 Cotterill och Letherby 1993, s. 77.
 - 26 Cotterill och Letherby 1993, s. 74. Min övers.
 - 27 Carolyn Ellis och Leigh Berger: "Their Story/My Story/Your Story", *Handbook of Interview Research: Context & Method*, Jaber F. Gubrium och James A. Holstein

- (red.), Sage 2002, s. 868. Min övers.
- 28 Charlotte Linde: *Life Stories: The Creation of Coherence*, Oxford University Press 1993. Linde skriver om hur den som berättar sin egen berättelse vill nå fram till den som lyssnar och försöker tillägna henne sina ord. Och lyssnaren visar vem hon är genom att ge respons med ord och gester eller ibland genom att tiga. Det kan tänkas att berättarens ord är ord för två personer, hennes identitet blir två.
- 29 Ellis och Berger 2002, s. 858. Min övers.
- 30 Luce Irigaray: *Sukupuolieron etiikka*, Gaudeamus 1996b, s. 93. Originaltiteln *Ethique de la différence sexuelle*, Minuit 1994.
- 31 Min övers. från eng. Irigaray 2002a, s. 66.
- 32 Marguerite La Gaze: "Love, That Indispensable Supplement: Irigaray and Kant on Love and Respect", *Hypatia*, vol. 20, 2005:3. La Gaze skriver om hur Irigaray kopplar ihop kärlek och politik: politiken borde erkänna kärlekens betydelse för människorna samtidigt som det att vårda kärlek och förundran i relationer kan ge upphov till nya former av politisk kultur och demokrati (s. 106).
- 33 Luce Irigaray kommentar till Florinda Tani i specialnumret "Luce Irigaray: Dialogues Around Her Work", *Paragraph*, vol. 25, 2002c:3, s. 64.
- 34 Luce Irigaray: "Why Cultivate Difference?" *Paragraph*, vol. 3, 2002c:3, s. 83; Irigaray 2004, s. 72-73.
- 35 Luce Irigaray: *To Be Two*, Routledge 2001, s. 8-9.
- 36 Luce Irigaray 2002c, s. 85-90.
- 37 Irigaray 2002b, s. 121-122; 2002c, s. 85
- 38 Min övers. från eng. Irigaray: 1996a, s. 116-117. Jag väljer att översätta 'listen to' med 'lyssna till', eftersom 'till' mellan mig och dig markerar mellanrummet. 'Till' skapar ett förhållande där jag ständigt lyssnar för att komma till dig, för att ta hänsyn till dig och vårt förhållande när jag själv talar. "I love to you means I maintain a relation of indirection to you. I do not subjugate you or consume you. I respect you (as irreducible) /.../ I speak to you, not just about something; rather I speak to you. I tell you, not so much this or that, but rather I tell to you", Irigaray 1996a, s. 109.
- 39 Irigaray 2002b, s. 121: "We have been educated to make our own all that was pleasing to us, all that we admitted into our proximity, into our intimacy, all that surrounded us. On the level of consciousness, on the level of feelings, we make our own what we approach, what approaches us. Our manner of reasoning, even our manner of loving, corresponds to an appropriation. Our culture, our school education, our cultural formation want it this way: to learn, to know, is to make one's own through instruments of knowledge capable, we believe, of seizing, of taking, of dominating all of reality, all that exists, all that we perceive, and beyond".
- 40 Sara Heinämaa: *Ihmetys ja rakkaus. Esseitä ruumiin ja sukupuolen fenomenologiasta*, Nemo 2000. Irigarays förundran har sina filosofiska rötter i Descartes första passion samt i den fenomenologiska reduktionen.
- 41 Irigaray 1996b, s. 93.
- 42 Löyttyniemi, Varpu (2005): "Doctors as Wounded Storytellers: Embodying the Physician and Gendering the Body". *Body & Society*, vol. 11, 2005:1.
- 43 Luce Irigaray påminner om detta exempelvis i sin kommentar till Judith Still i *Paragraph*, vol. 3, 2002c:3, s. 19.
- 44 Se Irigaray 2004, s. 18.
- 45 Stephen Pluhacek: "To the Other as Other - Hearing, Listening, Understanding", *Paragraph*, vol. 3, 2002:3, s. 47.
- 46 Irigaray 2002b, s. 140-141.
- 47 Karin Widerberg: *Kunskapens kön*, Norstedts 1995, s. 117.
- 48 Irigaray 2004, s. 145-149. Irigaray skriver om hur hon själv har funnit upplevelsen av sin kvinnliga subjektivitets och sin kropps helighet bland annat genom att lära känna österländsk filosofi och tänkande som inte bygger på kroppens och själens dikotomi.
- 49 Irigaray 2004, s. 112-122. Irigaray skriver om hur man kan bli helare via psyko-

analys (endast) om dess syfte är kreativitet, kunskapen att måla, inte bara med ord utan med färger såväl sitt förflutna, sitt nu som sin framtid, att projicera dem på nuet. Abstrakta ord lösgör sig mer eller mindre från kroppen och sinnena, men perceptionen kan målas med färger, även röstens färger och ton.

- 50 Om att analysera förväntningar och deras språkliga indikationer se Matti Hyvärinen: *Viimeiset taistot*, Vastapaino 1994, s. 60; Varpu Löyttyniemi: "The Setback of a Doctor's Career", *Turns in the Road: Narrative Studies of Lives in Transition*, Dan P. McAdams, Ruthellen Josselson och Amia Lieblich (red.), APA 2001, s. 177-202.
- 51 Kristina Eriksson: *Manligt läkarskap, kvinnliga läkare och normala kvinnor. Köns- och läkarskapande symbolik, metaforik och praktik*, Gondolin 2003, s. 81-87. Kristina Eriksson har studerat läkarskapande praktiker. Hon hävdar att distanseringen från det privata och det känslomässiga inom arbetsfären tillhör dessa praktiker. Läkarens kropp, särskilt kvinnokroppen, påminner om det privata och blir laddad med icke-läkarskapande betydelser. Därför bär läkaren rocken, inte för att skydda sig mot smuts, utan mot insyn.
- 52 Jag har som material även skrivna berättelser av läkare som deltog i pristävlingen Läkarminnen arrangerad av Finska Läkarförbundet Duodecim, Finska Läkaresällskapet, Finlands Läkarförbund, Finska Litteratursällskapet och Svenska litteratursällskapet i Finland 2004. Det är flera deltagare som skriver om sin tid som kommunläkare under tidsperioden fram till 1972 då kommunläkarsystemet ersattes av nyetablerade hälsovårdcentraler. Att vara kommunläkare beskrivs som ett liv då all tid var tjänstgöringstid.
- 53 Varpu Löyttyniemi: *Auscultatio Medici: Kerrottu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli*, Acta Electronica Universitatis Tamperensis 347, University of Tampere 2004. <http://acta.uta.fi>
- 54 Anne Spencer och David Podmore: "Introduction", *In a Man's World. Essays on Women in Male-dominated Professions*, Anne Spencer och David Podmore (red.), Tavistock Publications 1987.
- 55 Eriksson 2003.
- 56 Arthur Kleinman: *The Illness Narratives. Suffering, Healing, and the Human Condition*, Basic Books, 1988.
- 57 Rita Charon: *Narrative Medicine. Honoring the Stories of Illness*, Oxford University Press 2006, s. 30-33.
- 58 Pluhacek 2002, s. 48.
- 59 Carl-Magnus Stolt: *Medicinen och det mänskliga. Vårdkonst och vardagsetik, humanism och humaniora*, Natur och Kultur 2003, s. 59.
- 60 Stolt 2003, s. 58.

Jag vill tacka Jaana Loipponen, Lisa Käll, tidskriftsredaktörerna och refereren för goda synpunkter samt Maria Ohlsson för språkgranskning av artikelns första version. Jag är också tacksam mot Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet, för möjligheten att arbeta och skriva min artikel där. Arbetet har finansierats av Finlands Akademi.

Nyckelord

Irigaray, tillblivelse, skillnad, personlig berättelse, narrativ identitet, poetiskt språk, feministisk epistemologi, läkaridentitet.

Keywords

Irigaray, becoming, difference, personal narrative, narrative identity, poetic language, feminist epistemology, physician's identity.

Summary

This article is an attempt to apply Luce Irigaray's notions of difference and the other as the methodological attitude in reading narrative or autobiographical interview data. According to Irigaray, to communicate with the other as truly different requires that we keep wondering about the other and that we speak in a language which does not presume a shared world or a common linguistic code. Instead, the way – or method – of love speaks a poetic language of rhythm and melody of the one who is speaking to the other. From the encounter between two persons, both turn back to themselves, and their identities are in the continuous state of becoming when they move between themselves and the time-space where they meet. In this article, the researcher meets with a physician she has interviewed for the purposes of her study on general practitioners' identity. She starts her analysis with her own feeling of wonder, and she speaks to the physician while moving back to her own self and asking what she could become thanks to the narrative words given to her by the interviewee. She then asks what the motives are for scientific writing in the language of love and, further, what can be said about the cultural origins of personal narrative and professional identity if their analysis is based on the not-shared, the mysterious, the negativity of not knowing.

Varpu Löyttyniemi

School of Public Health
FI-33014 University of Tampere
Finland
varpu.loyttyniemi@uta.fi